

DUBRAVKA FRANKOVIĆ
Zagreb

O HRVATSKOJ GLAZBI I GLAZBENICIMA U
LEKSIKOGRAFSKOM RADU IVANA
KUKULJEVIĆA SAKCINSKOG*

ÜBER DIE KROATISCHE MUSIK UND DIE MUSIKER IM LEXIKOGRAPHISCHEN
WERK VON IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI

Der Autor stellt übersichtlich und dokumentiert das Thema der Musik und der Musiker im Werk *Slovník umjetnika jugoslavenskih* von Ivan Kukuljević Sakcinski dar.

Uvodna napomena

Tri su teme u ovom sažetom, prigodnom prikazu hrvatske glazbe i glazbenika u **Slovníku umjetnikah jugoslavenskih** Ivana Kukuljevića Sakcinskog: glazbene ličnosti, Kukuljevićeve izvori i metode te glazbeno nazivlje. Uvodna napomena i završno razmišljanje o značajkama i mjestu **Slovníka** u razvoju hrvatske glazbene kulture – služe daljnjem istraživanju.

«U sadašnjem izobraženom vieku neima skoro naroda, koj pokraj svoga zgodopisa liepieh umjetnostih, nebi imao i slovníka svojieh umjetnikah», napisao je 1858. godine Ivan Kukuljević Sakcinski u Pregovoru **Slovníka umjetnikah jugoslavenskih**. Primjetio je, međutim, da «Samo Slaveni, najveći narod u Europi, neimadu podobnih djelah u svojoj književnosti» te dodao: «Ako izuzmemo **Dlabačev** slovník umjetnikah za Češku, Moravsku i Šlesku» (Prag, 1815., njemački) zatim i «**Eduarda Rastavieckoga** Slovník Malarzów polskich» (Varšava 1850.-1857.). Kukuljević «sa žalostju» priznaje da je pomanjkanje takovih djela «velika oskudica, da ne rečem sramota, jer samo po historiji znanostih i umjetnostih sudi se izobraženje i prosvjeta svakoga naroda.» U tom je kontekstu jasna Kukuljevićeva orijentacija na Južne Slavene, poglavito Hrvate, i

razumljiv je naslov njegova **Slovnika**. Prema uglednoj povjesničarki Mirjani Gross Ivan Kukuljević Sakcinski bio je «za apsolutizma zacijelo najznačajnija ličnost koja je nastojala afirmirati hrvatsko ime i nacionalnu svijest u okviru jugoslavizma», odnosno južnoslavništva i slavenstva.¹ Nakon 1848. godine, naime, postepeno se «ilirsko» ime mijenja jugoslavenskim, koje je u Kukuljevića izražavalo «internacionalnu srodnost, a ne i nacionalnu unifikaciju Južnih Slavena».²

Oko 1848. godine Kukuljević je započeo prikupljati odgovarajuću građu, bilježiti imena i podatke o djelima umjetnika iz «Hrvatske, Slavonije, Istre i Dalmacije, Bosne, Kranjske, Koruške i Donje Štajerske, Gorice, Bugarske i Srbije». U **Slovník** je uvrstio sve «njemu poznate» umjetnike, koji «u nekome obziru u zgodopis umjetnosti spadaju», u tim su se krajevima rodili ili samo «u njih živili i radili», «od najstarijih vremena» do sredine 19. stoljeća. Pritom se nije držao samo «tako nazvanih liepih umjetnostih», nego se «obzirao (...) na sve vrste umjetnosti». No vrijeme i prilike u kojima je Kukuljević živio i znanstveno radio postavljali su njegovoj zamisli znatne zapreke. «Velika oskudica podatakah» i «neimanje podobnih djela» u svojoj književnosti prisilili su Kukuljevića da podatke traži i u inozemnim bibliotekama, u «dalekim zemljama». Izvorne umjetnine morao je tražiti i u «tuđoj zemlji» ili «inostrane ljude» moliti za opise traženih djela. Što nije našao ni u knjižnicama ni u galerijama, ni u «zemljah domaćih» ni «inostranih» - to je «izkapatí morao iz dubokih prašinah zanemarenieh pismohranah.» Tako o tome Kukuljević sam u Pregovoru **Slovníka**, ostavljajući da zamislimo pojedinosti tih izvanrednih napora. Pažljivu čitatelju ne mogu, međutim, promaći dvije osnovne pokretačke snage: Kukuljevićevo rodoljublje i pravi znanstveni interes.

Kukuljevićev **Slovník** ima pet svezaka, obuhvaća prezimena od A do S (St), tiskan je u godinama 1858. do 1860. Ostao je nedovršen.³

Glazbene ličnosti

Kukuljević je u **Slovník** uvrstio ličnosti raznolikih glazbenih opredjeljenja: skladatelje i one koji su se «posvetili muzici»; koji su glazbu «gojili», koji su se «bavili «i «zabavljali» glazbom – koji su bili «viešti». Nije zaboravio «glazbene diletante», ni one koji su glazbu «obljubili» i podupirali. U **Slovník** su uvršteni «sitnoslikar» i «tiskar muzikalnih notah», graditelj «svake vrste muzikalnoga orudja»; onaj koji je pisao o glazbi «u obće». Nisu zaboravljeni oni koji su se bavili nekim teoretskim temama. S posebnom pažnjom Kukuljević je tragao za zvonoljevarima i «orguljarima».

Terminom «**skladatelj**, skladbenik, kontranutista» Kukuljević je označio slijedeće glazbenike, «od davnine» do sredine 19. stoljeća (ovdje u njegovoj grafiji): «**Bajamontić** Julio, rodóm iz Splieta, živio u 18. vieku; Bogotić Mi-

hajlo... rodi se u drugoj polovici 15. vieka u Dalmaciji, po svojoj prilici u Splitu; **Brunjolić** Sekondo, ... rodio se u Dubrovniku u 16. vieku... napiše mnogo ... muzikalnih komadah; **Čačković** Franjo X. Vrhovinski... rodio se u Zagrebu 1789; **Epštejn** Julio ... rodio se u Zagrebu g. 1833; **Gučetić** Franjo (Gozze) ... rodio se u Dubrovniku... god. 1598; **Holjar** Bonaventura... rodio se na otoku Korčuli u Dalmaciji ... umre godine 1705; **Jarnović** Ivan ... Rodio se godine 1745. u Palermu od jugoslavenskih roditeljah; **Jelić** Vinko ... rodio se koncem 16. vieka u Rieci; **Karas** Vjekoslav, rodio se godine 1821; **Lisinski** Vatroslav... rodio se u Zagrebu ... 1819; **Menčetić** Vladislav, rodio se u Dubrovniku kok godine 1700; Orišić Sgr., rodom po svoj prilici iz Dalmacije, živio u sredini 18. vieka u Rimu; **Radoičić** (Gaudentius) Nikola ... rodio se u Dubrovniku god. 1564.».

Taj popis skladatelja ukazuje na Kukuljevićeve zasluge, ali i neke propuste. Primjerice, Kukuljević prvi objavljuje pohrvaćeno prezime Bogotić Mihajla, ali Orišića, iako oprezno, pribraja nizu dalmatinskih glazbenika – bez pokrića u izvorima. Orišić je Orisicchio, rođen u Napulju; talijanski je skladatelj. Na tom ispravku insistira akademik Jerko Bezić. Koristim priliku reći da do sada nisam sustavno ispitivala Kukuljevićev odnos prema izvorima te da taj rad tek predstoji. – U spomenutom radu akademik Županović izostavlja ličnosti «sasvim usputnog karaktera», ali to su oni koji su se «posvetili muzici», koji su muziku «gojili», «bavili se» njome; «zabavljali se», bili «vješti». To su i razni diletanti, amateri i podupiratelji – svi oni koji su neophodan humus za rast i razvoj glazbenoga života neke sredine i prostora. Svjestan toga Kukuljević ih uvrštava u **Slovník**, s razumijevanjem: «Babić Benko rodi se u Dubrovniku početkom 16. vieka ... oblubi veoma muziku, kojom se ... zaavljaše; **Frankopan** Juraj Trsački ... rodio se oko godine 1620 u Hrvatskoj ... nije bila samo jedna vrst umjetnosti, koju oblubi ... zabavljajući se ... slikarstvom, muzikom i kosmographiom; **Koriolanoviće** Milica ... rodila se početkom 16. vieka u Trogiru... bijaše vješta i umjetnom pjevanju»; **Ohmučević** Gargurić Jelena ... gojiteljica muzike ... rodila se u Dubrovniku ili u Slanu godine 1569»; «**Oplanić** Gavril ... rodio se godine 1804. u Rovinju Istri ... Obljubi ... muziku ... bio je proglašen za prvoga diletanta u muzici»; «**Patačić** Adam od Zajezde ... osobiti podupiratelj muzike».

Moram ovdje upozoriti na začuđujuću činjenicu da je Kukuljević uvrstio u **Slovník** samo tri skadatelja ilirskoga razdoblja: Franju **Čačkovića Vrhovinskog**, Juliusa **Epsteina** i Vatroslava **Lisinskog**. Tekst o **Čačkoviću** prva je veća biografska skica i prvi opširni (čini se i najpotpuniji) popis njegovih djela. Epsteina Muzička enciklopedija danas bilježi prvenstveno kao poznatog bečkog pijanistu i pedagoga. **Lisinski** je paradigma – junak svojega i našeg vremena. U **Slovníku** nema: Ferde **Livadića**, Fortunata **Pintarića**, Ivana **Padovca**, Franje **Pokornog** (iako je 1847. napisao scensku glazbu za Kukuljevićeve «Gusara»);

nema Ferde **Rusana**, Josipa **Juratovića**, Stanka **Vraza**, primjerice. Možda su **Vraz**, **Livadić** i Juraj Karlo **Wisner v. Morgenstern** bili predviđeni za šesti svezak, ali što je s ostalima? Možda je bila potrebna distanca da bi se prepoznale i druge prave vrijednosti, možda su Kukuljevićeви kriteriji, bar prema nekima, bili preoštri? Ta pomisao, međutim, nije prihvatljiva. Kukuljević, aktivni sudionik u razvoju hrvatske nacionalne samosvijesti, shvaćao je i podržavao napore i u obnovi hrvatske glazbene kulture. Do podataka o spomenutim izostavljenim ličnostima mogao je, uostalom, doći brzo, izravno, bez većih napora. Ostaje razriješiti tu malu enigmu naše glazbene prošlosti, tim više što se radi o glazbenicima čiji opusi i danas pobuđuju pažnju i umjetničku radost.

Na prvom mjestu glazbenih ličnosti u abecediranom **Slovníku** nalazi se «**Anticho** ili **Antiquo** Andrija, drvorezar 16. stoljeća, rodi se u Matavunu (Montona) u Istriji ... bavio se je ... po svoj prilici i muzikom, budući da je bio prvi, koj izumi u drvo rezati i tiskati muzikalne note za orgulje». Kukuljević ga uvrštava s punim poštovanjem, kao i sitnoslikara, minijaturista Bonaventuru **Razmilovića**, rođenog sredinom 17. stoljeća u «predgrađu spljetskom». Kukuljević posebno upozorava na dva korala u «krasnom slikarijom urešena».

Upućen u stanje južnosavenske znanosti i umjetnosti (o čemu svjedoči njegova izuzetna biblioteka), Kukuljević je neprestano tragao za hrvatskim predstavnicima. U opsežnoj natuknici o Ruđeru **Boškoviću**, rođenom sredinom 1711., napisao je: «spada ovamo... kao umni razsuditelj gradjevinah i kao spisatelj o akustiki.». Franjo **Patricius**, rođen na otoku Cresu 1529. godine «Biaše na glasu kao mudroslovac», naglasio je Kukuljević i nastavio « mnogo (je) pisao o muzici u obće, kojom se je sam rado zabavljao». I kontroverzni Pavao **Skalić**, prema Kukuljeviću rođen u Zagrebu 1534., zabilježen je kao «spisatelj o muzici», bez uvida u Skalićeva djela.

Kukuljević se divi vještini i znanju graditelja instrumenata: **orguljarima** i **zvonoljevarima**, ali i «**mekaniku**» koji je načinio svake vrsti muzikalnoga orudja, jedan klavir osobitoga stroja...». Stvorio je time, i bez posebne namjere, rani uvid u razvoj orguljarstva i zvonoljevarstva na hrvatskom tlu. Spominje tako **Fedrigotti** Ivana, orguljara koji je živio početkom 18. stoljeća, a bijaše «po svoj prilici rodnom iz Dalmacije»; «**Heiling**er Janka, graditelja orguljah, koji se rodio «u hrvatskome gradu Karlovcu...». Opširno je obradio **Nakić** Petra, koji je bio «drvorezar i graditelj orguljah» a rodio se u splitskoj okolici koncem 17. ili početkom 18. stoljeća «od prostih seljačkih roditeljah.» Mnogo je iskrene zadivljenosti u opisu oblika i zvuka Nakićevih orgulja, pa se može pomisliti da je Kukuljević bar neke od njih vidio i čuo. Zapisao je u natuknici: «Uresivao je u svoje nastroje većom stranom udjelanimi te izvajaniami slikami, davši im ujedno tako ljubko skladnoglasje, da se nijedne orgulje onoga vremena u skladnom i milom zvuku š njgovimi spraviti nemogu.»⁴ Zvona i zvonoljevani posebna su tema Kukuljevićeva istraživačkog interesa. Zvona kao

da govore («me fecit», «izlian sam»), a dobar rad ljevača predstavlja veliko znanje u svim fazama obrade metala – pripada ljevačkom umijeću. Dubois Franjo, lievar zvonovah ... biaše gradjanin zagrebački i živio u polovici 17. vieka...» Foresti Ivan, zvonoljevač, «živio koncem 17. i početkom 18. vieka u Zagrebu»; «Omišljanin Jakov, ljevar zvonovah, živio koncem 13. i početkom 14. vieka»; **Pabst** Antun, sad živući zvonoljevar u Varašdinu...»; «**Požezanin** Ilija... ljevar zvonah, živio u sredini 15. stoljetja u Zagrebu»; **Rabljanin** Ivan Krstitelj Pio, zvonoljevar, živio početkom 16. vieka u Dubrovniku»; «**Santini** Laktancio, zvonoljevar ... živio koncem 18. vieka u monastiru Lepojglavi kod Varašdina». «Mekanik» koji je među ostalim glazbenim instrumentima «načino» i «jedan klavir osobitoga stroja» zvao se **Politei** Juraj.⁵

Izvori i metode

Analiza strukture jedinica u **Slovníku** pokazuje da su sastavljene prema osnovnim i danas važećim principima u leksikografiji: natuknice su rezultat samostalnog istraživačkog rada i (ili) komplicijskog postupka. Većinom je na kraju teksta dopisao izvor (izvore) kojima se služio. Broj sadržajnih sastavnica jedinice ovisi o vrsti i količini podataka s kojima je Kukuljević tada raspolagao. Bio je savjestan u izboru izvora; tekstove je pisao s intelektualnom odgovornošću.⁶

Kukuljevićeve pogreške i propusti više su rezultat uvjeta i stanja u kojima je Slovník nastajao, posebno onih u glazbenoj znanosti njegova vremena u nas, nego ignorancije i nepripremljenosti za tu vrst rada. Samo u rijetkim slučajevima (riječ je o glazbenom dijelu **Slovníka**) Kukuljević napušta zadane okvire leksikografske obrade kada ga zanese ličnost o kojoj piše i posebna odgovornost. Tako u natuknici **Vatroslav Lisinski**. Iako «Perly české» iz 1855. navodi kao jedini tiskani izvor, u tekstu se služi i dijelovima pisma Dimitrija Demetra napisanog u povodu kućnog koncerta s arijama iz opere **Porin** i nekim vlastitim opservacijama te kritičkim prosudbama. Nije potrebno posebno naglasiti da je taj tekst znatno duži od ostalih. Čitajući članak o Vatroslavu **Lisinskom** u spomenutom Kukuljevićevom tiskanom izvoru, saznala sam da je autor teksta, Josip **Vranyczany-Dobrinović**, dobro poznao prilike u Hrvatskoj te ličnost i djelo preminula prijatelja. S očitim povjerenjem Kukuljević slijedi Dobrinovića, jer je i sam upoznao zanosnu atmosferu ilirizma.⁷ Zanimljivo je spomenuti da je i Franjo Ks. Kuhač u monografiji **Vatroslav Lisinski i njegovo doba** konzultirao i Dobrinovića, nazivajući ga «biografom» Lisinskoga.⁸ Pouka je to da ne treba utvrditi primat u začecima rada na povijesti hrvatske povijesti glazbe. Svatko je pridonio koliko je osjetio da može u datom trenutku. **Vranyczany-Dobrinović** opširno je pisao o **Lisinskom** vještinom književnika i s odanošću prijatelja. **Kukuljević** piše o njemu iz razvijene svijesti o značenju **Lisinskog** za kulturnu povijest hrvatskoga naroda, a **Kuhač** – kao prvi hrvat-

ski glazbeni povjesničar. Doprinos Ivana **Kukuljevića Sakcinskog** razvoju povijesti hrvatske glazbe, spomenutim tekstom u **Slovníku**, nije time umanjen.

Glazbeno nazivlje

Bogatstvo **Slovníka** i njegovo značenje ne iscrpljuje se samo brojem glazbenih ličnosti koje je Kukuljević uvrstio, to jest bio-bibliografskim podacima o njima. Ono je u Kukuljevićevim metodama leksikografskog rada, u kvaliteti izvora i obrade, ali i u njegovu stilu i jeziku. Kojim to glazbenim nazivljem Kukuljević piše o skladateljima i njihovim skladbama, o glazbenim instrumentima, posebice o oblicima, zvuku i glazbenim mogućnostima orgulja; o umijeću zvonoljevarstva – procesu lijevanja zvona? Popis glazbenog nazivlja **Slovníka** otkriva provenijencije: to su latinski, talijanski, njemački izrazi te riječi iz nekih slavenskih jezika, kao usvojene i prilagođene tuđice, uz starije hrvatske nazive i novije Kukuljevićev vremena. Neke nazive Kukuljević iznalazi sam, primjerice «skladnoglasba» u sintagmi «društvo skladnoglasbe». Toj riječi ne moramo pridati značenje namjerne inovacije u smislu neke prednosti. No, ne može se osporiti Kukuljevićevo nastojanje i u tom pravcu, iako nije pisao **Slovník** s tom namjerom. Zanimljivo je primijetiti da Kukuljević češće rabi nazive **muzike i muzikalan** nego **glazba i glazben**. Radi li se o odbojnosti prema terminološkoj isključivosti u času traženja odgovarajućih hrvatskih stručnih i znanstvenih termina? Kukuljević se često koristi sinonimima. Je li htio izbjeći ponavljanja ili je želio upozoriti na brojnost sličnoznačnih glazbenih naziva i tako proširiti njihovo korištenje? Brojni su distaktni sinonimi, primjerice «gradnja orguljah», «načiniti orgule», «sagraditi orgulje», «složiti orgulje».⁹ Glazbeno nazivlje Kukuljevićeva **Slovníka** treba uvrstiti u kontinuitet stvaranja glazbenih naziva u duhu novoga hrvatskoga književnoga jezika 19. stoljeća, započetog **Danicom** ilirskom, nastavljenog člancima o glazbi u književnom listu *Neven*, kao reprezentativnim mjestima širenja i nove hrvatske jezične kulture, Tri markantne ličnosti druge polovice 19. stoljeća bave se problemima hrvatskoga glazbenog nazivlja na različite, ali relevantne načine: Franjo Ks. **Kuhač**, prvi s intencijom proširenja fonda glazbenih riječi i njihova normiranja; Bogoslav **Šulek**, sa znanjem jezikoslovca koji glazbene riječi uključuje u višejezični rječnik znanstvenoga nazivlja te književnik Vjenceslav **Novak**, glazbeni teoretičar, povjesničar i estetičar, koji u svojoj rukopisnoj «povijesti glazbe» zaokružuje sliku stanja hrvatske glazbene terminologije 19. stoljeća.¹⁰

Završno razmišljanje

Kukuljevićev **Slovník** jest novum, korak dalje u razvoju hrvatske glazbene kulture. Sadrži sistematiziranu lekstički obrađenu građu, predstavlja, dakle, kod nas prvi rezultat novog, znanstvenog pristupa glazbi. Pritom je nebitno da

se taj naš, nazovimo ga uvjetno, prvi glazbeni bio-bibliografski leksikon našao u sklopu građe koja obrađuje i druge umjetničke grane, pretežno likovne. Pojavio se u Hrvatskoj s neznatnim zakašnjenjem u odnosu na suvremene glazbeno-biografske leksikone nekih drugih evropskih naroda. Ostvaren je prije razrađene muzikološke metodologije i bez uzora u svojoj sredini. U razdoblju neoapsolutizma, nesklonog gospodarskom, društvenom, kulturnom i umjetničkom razvoju u Hrvatskoj. Ali, i to treba istaći, u samim počecima moderne Hrvatske, koju i sam temelji.

Umjesto slikovnog priloga

Često se članku prilaže portretna fotografija ličnosti o kojoj je riječ, zbog intenzivnijeg odnosa njegova djela s čitateljem. No ovdje želim, s istom mjerom, predstaviti jednu Kukuljevićevu (nenamjernu) skicu za vlastiti socijalni i psihološki portret. Pripada takozvanoj «maloj povijesti», sačuvana je na listićima bilježnice naslovljene «Zapisnik IV» i čuva se u Kukuljevićevu fondu Arhiva HAZU u Zagrebu. U bilježnicu je Kukuljević zapisivao svoje dojmove i ushite ljepotom Italije, ali je veoma pažljivo bilježio i dnevne troškove putovanja. Tako je dvadesetoga dana (nezapisnog mjeseca i godine) «za nahlačnjaka» potrošio 40 forinti; «za kipe (i) novce i knjige 14-35; za sladoled 3; za vino kod Kandlera 6»; dne 21 (?) – za gostionicu 8-40; za put u Mletke i nazad 8-20; za kavu i cigare 16; za knjige 30; na brodu 23; za nošenje robe 20; za gondulu 12; za sladolede 14; za narandžu 4». Te bilješke ne otkrivaju naslove knjiga koje je tada kupio, ni vrstu «kipa» ni novca, ali su potvrdile Kukuljevićev znanstveni etos usprkos skromnim uvjetima štedljiva života hrvatskog intelektualca 19. stoljeća.

SAŽETAK

Djelo Ivana Kukuljevića Sackinskog: »*Slovník umjetnika jugoslavenskih*« predstavlja korak dalje u razvoju hrvatske glazbene kulture. Djelo se u Hrvatskoj javlja s neznatnim zakašnjenjem u odnosu na suvremena glazbeno-biografske leksikone drugih europskim naroda. *Slovník* sadrži sistematiziranu, leksički obrađenu građu i rezultat je novog znanstvenog pristupa glazbi. Tim više što Kukuljević prilikom pisanja djela nije imao uzor u svojoj sredini.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Werk von Ivan Kukuljević Sackinski: „*Slovník umjetnika jugoslavenskih*“ stellt einen Schritt vorwärts in der Entwicklung der kroatischen Musikkultur dar.

Das Werk erscheint in Kroatien mit einer geringen Verzögerung im Bezug auf die musikalisch-bibliographischen Gegewartslexika anderer europäischen Völker. *Slovník* beinhaltet eine systematisierte, lexisch bearbeitete Materie und ist das Resultat eines neuen wissenschaftlichen Zugangs zur Musik. Um so mehr als Ivan Kukuljević Sakcinski während der Arbeit an seinem Werk kein Vorbild in seiner Umgebung hatte.

BILJEŠKE

* Ovaj je rad oveći sažetak moja četiri rada na istu temu: **O mici u Slovníku umjetnikah jugoslaven-skih Ivana Kukuljevića Sakcinskog**, *Zbornik* radova u povodu 75. godišnjice rođenja Pavla Markovca, JAZU, Zagreb 1979, 111-122; **Neke metode leksikografskog rada Ivana Kukuljevića Sakcinskog na muzičkom dijelu Slovníka umjetnikah jugoslaven-skih, Arti musices**, 13/1, Zagreb 1982, 33-54; **Glazbena terminologija u Slovníku umjetnikah jugoslaven-skih Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Arti musices**, 17/1, Zagreb 1986, 3-73; **O muzici u Sovniku umjetnikah jugoslaven-skih Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ličnosti**, Rad JAZU, 409, V, Zagreb 1988, 255-283. Budući da su radovi objavljeni u edicijama koje nisu dovoljno prisutne u javnosti, odazvala sam se pozivu da na znanstvenom skupu u okviru programa **Kukuljevićevi dani 2001.**, Varaždinske Toplice 5.11.2001., iznesem sukus svojih istraživanja. Ne stoga da tek budem prisutna, već da Kukuljevićev znanstveni doprinos području glazbene leksikografije bude osvjetljen i na ovom relevantnom mjestu. Treba još reći da sam nastavila s istraživanjem Kukuljevićeve zasluge u razvoju hrvatskoga glazbenog nazivlja 19. stoljeća te da ovdje iznosim i neke nove rezultate.

1. M. Gross, **Počeci moderne Hrvatske**, Globus/Zagreb, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Odjel za hrvatsku povijest, 1985,373.
2. Ibidem, 375.
3. Lovro Županović prvi je pisao o Slovníku i Kukuljevićevu doprinosu glazbenoj umjetnosti u članku: **Prilog Ivana Kukuljevića Saksinskog glazbenoj umjetnosti**. Sv. Cecilija, XLII, 3-4, 1972, 81-84.
4. Ivan Kukuljević Sakcinski, *Slovník*, Nakić P., 319/320.
5. Opširnije o tome D. Franković, **O muzici u Slovníku umjetnikah jugoslaven-skih Ivan Kukuljevića Sakcinskog, Ličnosti**, Rad JAZU, 409, V, Zagreb 1988, 255-283.
6. Kukuljević je, prema literaturi koju navodi, poznao neke najvažnije biografske i biografsko-bibliografske leksikone i enciklopedije svoga vremena. Tako, primjerice, Ernst Ludwig Gerber, **Historisch-biographisches Lexikon der Tonkünstler** (2 sv.), 1790.-1792.; Ferdinand Simon Gassner, **Universallexikon der Tonkunst**, 1845; Francois Joseph Fétis, **Biographie universelle des musiciens et bibliographie generale de la musique** (8 sv.), 1835.-1844; Pietro Lichtenthal, **Dizionario e bibliografia della musica**, (4 sv.), 1826; Gustav Schilling, **Enzyklopädie der gesamten musikalischen Wissenschaften oder Universallexikon der Tonkunst**, 1835. i druge. Za podatke o dubrovačkim glazbenim ličnostima Kukuljević je konzultirao i Francesca Maria Appendinija, **Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei**; Sebastiana Dolcija, **Fasti litterario Ragusini**, Venesija 1767.; Serafina Cervija, *Biblioteca Ragusina*, MSC. Spominje i Pietra Stancovicha, **Biografia degli uomimi distinti dell' Istria**, Trst, 1829. te Dan. Farlatija, **Illyricum sacrum**, (8 sv.), Venecija 1751.-1819; Em. Cicogna, **Delle Iscrizioni Veniziane**, Venecija 1824, na primjer.
7. Usp. D. Franković, **O muzici u Slovníku umjetnikah jugoslaven-skih Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Zbornik** radova u povodu 75. godišnjice rođenja Pavla Markovca, JAZU, Zagreb, 1979, 111-122.

Ovdje svakako treba istaći vrijednost Vanyzanyjeve ocjene kompozicija Vatroslava Lisinskog. Vranyczany ističe njihovu originalnost koja da počiva na izvanrednom bogatstvu glazbenih ideja; smatra njegovu glazbu veoma ugodnom, punom osjećaja i melodioznosti, u izrazu sasvim pravilnom; drži to osobinama južnoslavenskog izražavanja glazbenih ideja te stoga zaključuje da u tom smislu i s punim

pravom možemo Lisinskoga smatrati «slavenskim kompozitorom». Napominje da je Lisinski bio toga svjestan, i to s ponosom.

8. Franjo Ks. **Kuhač, Vatroslav Lisinski i njegovo doba**, Matica Hrvatska, Zagreb 1904., 111.
9. Usp. D. **Franković, Glazbena terminologija u Slovníku umjetnikah jugoslavenskih Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Arti musices**, 17/1, Zagreb 1986, 3-73.
10. Usp. Franjo Ks. **Kuhač, Katekizam glasbe (1875.) i Katekizam glazbe (1889./1890.)**, dopunjeno izdanje. Kuhačev **Katekizam glazbe** hrvatski je prijevod glazbeno-teoretskog djela **Katechismus der Musik** John. Christ. **Lobea**. Uz pojedina poglavlja, radi potpunijeg razumijevanja predmeta podučavanja, Kuhač je izradio hrvatsko-njemački rječnik korištenih «tehničkih ili strukovnih» riječi, a na kraju knjige i prvi njemačko-hrvatski rječnik glazbenoga nazivlja. Taj rječnik u prvom izdanju **Katekizma** obuhvaća oko 1600, u drugom oko 2000 riječi. Iako je drugo izdanje Kuhač nadopunio i mnoge nazive prilagodio hrvatskom književnom jeziku osamdesetih godina, upućeni su brojni prigovori njegovim jezičnim tvorbama i izboru glazbenoga nazivlja. O doprinosu Bogoslava **Šuleka** hrvatskom glazbenom nazivlju usporedi **D. Franković, Bogoslav Šulek i hrvatsko glazbeno nazivlje, Zbornik o Bogoslavu Šuleku**, HAZU, Zagreb 1998, 47-65. Rukopisnu «povijest glazbe» Vjenceslava **Novaka** pronašla je i priredila za tisak Sanja **Majer Bobetko** te objavila u časopisu **Croatica** s naslovom: **Povijest glazbe Vjenceslava Novaka**, Zagreb 1994, 1-142. Posebno ističem u ovoj prigodi **Popis glazbenog nazivlja**, 143-186.

Primljeno: 2002-3-1